

Pentek Zdzisław, rec. książki: Jonathan Phillips, *The Fourth crusade and the sack of Constantinople*, London 2005, „Pimlico”, ss. XXVI, 374, ilustracje, mapy, „Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia” 2007, t. 14, s. 276–277.

<https://doi.org/10.14746/bp.2007.14.23>

<https://pressto.amu.edu.pl/index.php/bp/article/view/52848>

Instytucją przechowującą materiały źródłowe jest Biblioteka Collegium Historicum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

<http://bch.amu.edu.pl>

Zadanie zostało zrealizowane w ramach konkursu „Społeczna odpowiedzialność nauki II – Wsparcie dla bibliotek naukowych”. Projekt zatytułowany „Digitalizacja archiwalnych wydań czasopism naukowych zgromadzonych przez Bibliotekę Coll. Historicum UAM”. Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Nauki w ramach Programu Społeczna odpowiedzialność nauki II. Wsparcie dla bibliotek naukowych (umowa nr BIBL/SP/0092/2024/02 z dnia 05.12.2024). Całkowita wartość projektu: 247 236,00 zł. Kwota dofinansowania: 220 836,00 zł.

The institution storing the source materials is the Library of the Collegium Historicum of the Adam Mickiewicz University in Poznań.

<http://bch.amu.edu.pl>

The task was carried out within the framework of the competition “Social Responsibility of Science II – Support for Scientific Libraries”. The project entitled “Digitization of archival editions of scientific journals collected by the Library of the Coll. Historicum of Adam Mickiewicz University”. The project was co-financed from state budget funds granted by the Minister of Science within the framework of the Programme Social Responsibility of Science II. Support for Scientific Libraries (agreement no. BIBL/SP/0092/2024/02 of 05.12.2024). Total value of the project: PLN 247,236.00. Amount of co-financing: PLN 220,836.00.

UNIwersYTET
IM. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Społeczna
Odpowiedzialność
Nauki II

Jonathan Phillips, *The Fourth crusade and the sack of Constantinople*, London 2005, „Pimlico”, ss. XXVI, 374, ilustracje, mapy.

Jak można było oczekiwać, osiemsetna rocznica podboju – przez uczestników czwartej wyprawy krzyżowej – stolicy Imperium Bizantyńskiego – Konstantynopola, przypadająca w kwietniu 2004 r., wyzwoliła w środowisku nie tylko badaczy krucjat potrzebę nowych podsumowań, syntez, drobiazgowych analiz tego tragicznego pod każdym względem wydarzenia.

Autorem jednego z wielu rocznicowych opracowań został mediewista Jonathan Phillips, profesor Uniwersytetu w Londynie. Jego dorobek koncentruje się dotychczas wokół zagadnień związanych z wyprawami krzyżowymi (*Defenders of the Holy Land: Relations between the Latin East and the West, 1119-1187* [1996] oraz *The Crusades, 1095-1197* [2002]).

Historiografia na temat zdobycia Konstantynopola w roku 1203, a zwłaszcza w roku 1204 jest dość licznie reprezentowana i wydarzenia te wzbudzają niesłabnące zainteresowanie od ponad czterystu lat. W ten nurt wpisuje się recenzowane opracowanie składające się z siedemnastu rozdziałów, chronologii wydarzeń, bibliografii, indeksu, map oraz ilustracji. W bazie źródłowej autor oparł się przede wszystkim na angielskich przekładach materiału dokumentalnego i narracyjnego. Pisma Innocentego III zostały spożytkowane dość oszczędnie, ale rola papieża została ukazana wyraziście. Świadcstwa bezpośrednich uczestników, jak Villehardouina, Roberta de Clari, Niketasa Choniatesa, Gunthera z Pairis oraz autora *Devastatio* zostały wykorzystane obszernie w licznych cytatach. Zresztą pełnymi garściami autor czerpał z niedawnej publikacji A.J. Andrea, *Contemporary sources for the Fourth crusade* (Leiden 2000), gdzie znajdują się teksty „drobniejszych” dziełopisów wyprawy. Niewiele jest natomiast polemiki z dotąd powstałą literaturą przedmiotu, a treść przypisów to w zasadzie odsyłacze do fragmentów źródłowych, natomiast bibliografia jest przeglądem najnowszych i wartościowych prac odnoszących się nie tylko do tej krucjaty. Niestety, brakuje omówienia wartości poszczególnych źródeł, szczególnie narracyjnych, a ten zabieg byłby pożądanym. Konkluzyjnymi pracy autor podzielił się już na wstępie, pisząc o politycznych i religijnych skutkach nieszcześnie wyprawy krzyżowców nad Bosfor (s. XIII-XXII). Rzecz ciekawa na tle wielu syntez: przyczyn wydarzeń z lat 1199-1204 autor doszukuje się już w czasach poprzedzających nawet trzecią wyprawę krzyżową. Ważną rolę przypisuje też tym aspektom, które z reguły bywają traktowane po macoszemu, a mianowicie sprawom propagandy krucjatowej uprawianej przez wysłanników (np. Marcin, Fulko) Innocentego III w latach 1199-1200. J. Phillips chciał też objaśnić mniej rozeznanego czytelnika w pojęciach podstawowych dla omawianego okresu (np. turniej, s. 41-42), głęboko wnikając w genealogiczne powiązania bohaterów z roku 1204. Podobnie rzecz się ma z ukazaniem kontaktów Wenecji z Bizancjum przed feralną dla tego ostatniego krucjatą. Te i inne dodatkowe objaśnienia w wielu partiach książki zdają się rozbić główny ciąg narracji, ale mają cel wyraźnie dydaktyczny, gdyż książka zdaje się adresowana do niespecjalistów, a jedynie zainteresowanych znacznym poszerzeniem wiedzy na temat średniowiecza, w tym przypadku na temat czwartej krucjaty. J. Phillips udanie prowadzi czytelnika od ogłoszenia wyprawy w 1199 r., aż do kulminacji wydarzeń, jakim było zajęcie Konstantynopola i jego spłądowanie w kwietniu 1204 r., oraz wykracza poza zwyczajowo przyjęte ramy chronologii tej krucjaty, pisząc o jej politycznych skutkach w latach 1204-1205, co wydaje się trafnym zabiegiem. Co ciekawe, autor uważa (s. 281), że ową kulminacją czwartej krucjaty była koronacja Baldwina I na cesarza w maju 1204 r. Odtąd rozpoczął się żywot Cesarstwa Łacińskiego, którego splątanie z nieistniejącym Bizancjum było dostrzegalne przez cały krótki żywot marionetkowego

państwa łacinników. Odnosi się wrażenie, że autor zamierzał poświęcić nieco więcej miejsca historii nowego Cesarstwa nad Bosforem, jako dalszego ciągu tej wyprawy, ale ostatecznie skupił się na jego ogólnej charakterystyce w powiązaniu ze współczesnymi mu niedolami chrześcijan w Ziemi Świętej, które wynikały wskutek zaniechania celu krucjaty. Rekonstrukcja wypadków, choć precyzyjna i analityczna – bez wnikania w szczegółowe i drobiazgowo rozważania – została przeprowadzona na dość obszernym tle epoki, miejscami powracając do zdarzeń z XI i połowy XII w., co okazuje się przydatne, jak powiedziano wyżej, dla osób orientujących się w tematyce krucjat. Publikacja odznacza się też walorem literackim, który nie przyćmił waloru naukowego. Kwestii nurtujących historiografię, a mianowicie czynnika lub czynników sprawczych, które sprowadziły krucjatę na manowce, autor praktycznie nie roztrząsa, a szkoda. Odpowiedzialnością za tę krucjatę autor dzieli dyskretnie pomiędzy Wenecjan i grupę żądnych sukcesu baronów. Motywację do działań, zdaniem Phillipsa, czerpali oni z nieprzyjaznego nastawienia do Kościoła greckiego, złych relacji pomiędzy Wenecją a Angelosami oraz podobnego ducha „krzyżowego”, jaki udzielił się pierwszym krzyżowcom w 1099 r. podczas zajmowania Jerozolimy. Ten ostatni wątek wprowadzie ma charakter hipotetyczny, ale być może wymaga dalszych pogłębionych studiów. Bez wątpienia mamy do czynienia z nowym, dynamicznym spojrzeniem – nie przeładowanym dyskusją, a nawet stroniącym od niej – na wydarzenia sprzed ośmiuset lat.

Zdzisław Pentek